



# NORGES HØYESTERETT

## D O M

avsagt 13. september 2022 av Høyesterett i avdeling med

dommer Hilde Indreberg  
dommer Aage Thor Falkanger  
dommer Per Erik Bergsjø  
dommer Wenche Elizabeth Arntzen  
dommer Espen Bergh

**HR-2022-1753-A, (sak nr. 22-020057STR-HRET)**  
Anke over Hålogaland lagmannsretts dom 22. november 2021

A

(advokat John Christian Elden)

mot

Påtalemyndigheten

(statsadvokat Helene Bærug Hansen)

## S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Bergh:**

**Sakens spørsmål og bakgrunn**

(2) Saken gjelder medvirkning til kjøring i påvirket tilstand. Spørsmålet er om eieren av bilen, som også var med på en forutgående avtale om kjøringen og som passasjer, kan dømmes både etter den særlige bestemmelsen om overlatelsesmedvirkning i vegtrafikkloven § 17 andre ledd og etter den alminnelige regelen om medvirkning.

(3) Tiltalen mot A lyder slik:

«I **Vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 22 første ledd, jf. straffeloven § 15** for å ha ført en motorvogn når han var påvirket av alkohol (ikke edru) eller andre berusende eller bedøvende midler, eller medvirket til dette.

**Grunnlag:**

Søndag 15. desember 2019 ca kl 06.00, medvirket han til at B kjørte BMW personbil 00000 langs Fv261 i Rossfjordstraumen i Lenvik i alkoholpåvirket tilstand. Dette ved at han, B og tre andre personer umiddelbart forut for kjøringen kom til enighet om at B skulle kjøre ham og de øvrige personene til deres bopeler, og ved at han deretter var passasjer under kjøreturen fram til han ble sluppet av ved sitt hjem i ---veien 0.

II **Vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 17 annet ledd** for å ha latt en annen bruke en motorvogn som han eide eller hadde rådighet over på eiers vegne, uten å ha forvissnet seg om at den som han lar bruke motorvognen fyller vilkårene for å føre den.

**Grunnlag:**

Til tid og på sted som nevnt i post I, lot han B bruke sin BMW personbil med kjennemerke 00000 uten å forvise seg om at han fylte vilkårene for å føre den. B var på kjøretidspunktet påvirket av alkohol.»

(4) Kvelden og natten før kjøringen hadde de fem personene i bilen vært sammen på et julebord. Samtlige var påvirket av alkohol. De ble enige om at B skulle kjøre alle hjem i As bil. Kjøringen endte i en utforkjøring. På det tidspunktet var det to passasjerer igjen i bilen, og én av dem omkom i ulykken.

(5) B ble tiltalt for uaktsomt å ha forvoldt en annens død, for kjøring i påvirket tilstand og for brudd på den generelle bestemmelsen i vegtrafikkloven § 3. Blodprøve tatt av ham et par timer etter kjøringen viste en alkoholkonsentrasjon i blodet på 1,33 promille.

(6) A og de to andre gjenlevende passasjerene ble tiltalt for medvirkning til kjøring i påvirket tilstand. Grunnlaget i tiltalen for de to andre var beskrevet på samme måte som i post I i tiltalen mot A. Tiltalen viser for alle passasjerene til bestemmelsen om kjøring i påvirket tilstand, vegtrafikkloven § 22 første ledd, sammen med den alminnelige bestemmelsen om medvirkning i straffeloven § 15, som lyder slik:

«Et straffebud rammer også den som medvirker til overtredelsen, når ikke annet er bestemt.»

- (7) For A omfattet tiltalen i tillegg post II om overtredelse av vegtrafikkloven § 17 andre ledd. Den bestemmelsen rammer en bestemt form for medvirkning – å overlate en motorvogn man eier eller disponerer til en annen uten å forvise seg om at denne er skikket til å føre motorvognen.
- (8) Ved Nord-Troms og Senja tingretts dom 25. mai 2021 ble føreren, B, dømt i samsvar med tiltalen til fengsel i åtte måneder og en bot på 48 000 kroner. Han ble videre fradømt retten til å føre førerkortpliktig motorvogn for alltid og til å betale oppreisningserstatning. Dommen mot B ble ikke anket og er dermed rettskraftig.
- (9) Når det gjaldt A, bygde tingretten på at det ikke var utelukket å domfelle både for overlatesmedvirkning og for medvirkning etter den generelle bestemmelsen i straffeloven § 15. Utover at A hadde overlatt bilen til B, fant tingretten imidlertid ikke bevist handlinger som kunne gi grunnlag for medvirkningsansvar for passasjerene. A ble ut fra dette frifunnet for tiltalen post I. For overlattelsen ble han dømt i samsvar med tiltalen post II til fengsel i 28 dager samt en bot på 121 000 kroner. Han ble fradømt retten til å føre førerkortpliktig motorvogn for en periode på to år.
- (10) De to øvrige passasjerene ble helt frifunnet i tingretten.
- (11) Påtalemyndigheten anket over frifinnelsene i tingrettens dom. Hålogaland lagmannsrett avsa 22. november 2021 dom der domsslutningen punkt 1 og 2, som gjelder A, lyder slik:
- «1. A, født 00.00.1970, dømmes for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 22 første ledd, jf. straffeloven § 15 og det forhold som er avgjort ved Nord-Troms og Senja tingretts dom av 25. mai 2021, til fengsel i 30 – tretti – dager og bot på 121 000 – etthundreogtjueentusen – kroner subsidiært fengsel i 15 – femten – dager.
2. A, født 00.00.1970, idømmes tap av førerrett for førerkortpliktig motorvogn for et tidsrom av 2 – to – år og 6 – seks – måneder fra dommen er rettskraftig. Til fradrag går den periode som førerretten har vært midlertidig tilbakekalt. For gjenerverv av førerretten kreves det avlagt full ny førerprøve.»
- (12) Lagmannsretten domfelte altså A også etter tiltalen post I. Fengselsstraffen ble som følge av dette skjerpet med to dager, og tiden for tap av førerrett ble utvidet med et halvt år sammenlignet med tingrettens dom.
- (13) I lagmannsretten ble også de to øvrige passasjerene dømt for medvirkning til kjøring i påvirket tilstand. Straffen ble for begge disse satt til fengsel 24 dager med tillegg av en bot. De ble også idømt tap av førerrett.
- (14) A og de to øvrige passasjerene anket til Høyesterett. A anførte prinsipalt frifinnelse for medvirkning til kjøring i påvirket tilstand under henvisning til at dette straffebudet ikke kan anvendes i konkurrans med overlatesmedvirkning. Subsidiært ble det anført at

lagmannsretten har lagt terskelen for medvirkning til ruspåvirket kjøring for lavt. As anke gjaldt også reaksjonsfastsettelsen.

- (15) Høyesteretts ankeutvalg avsa 31. mars 2022 beslutning (HR-2022-671-U) der As anke over lovanvendelsen delvis ble fremmet til behandling. For øvrig ble ankene nektet fremmet. Som følge av at de tiltalte ble frifunnet for medvirkning i tingretten, er nektelsene begrunnet. Ankeutvalget bygde blant annet på at det ikke var noen feil ved lagmannsrettens lovanvendelse knyttet til terskelen for domfellelse for medvirkning til kjøring i påvirket tilstand. Slutningen i ankeutvalgets avgjørelse lyder slik:

- «1. Anken fra A fremmes til behandling så langt den gjelder domfellelsen for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 22 første ledd, jf. straffeloven § 15 sammen med domfellelsen for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 17 annet ledd.
2. For øvrig nektes ankene fra A, C og D fremmet.»

- (16) På vegne av A har forsvareren under ankeforhandlingen lagt ned følgende påstand:

- «1. Prinsipalt: A frifinnes for tiltalens post I.
2. Subsidiært: A frifinnes for tiltalens post II.

Dersom frifinnelse: straff og tapstid settes ned.

3. I alle tilfeller: krav om full ny førerprøve ved gjenerverv av førerrett utgår fra lagmannsrettens domsslutning punkt 2.»

- (17) Påtalemyndigheten har under ankeforhandlingen under tvil gitt uttrykk for at As anke over lovanvendelsen må føre frem. Ut fra dette er det lagt ned følgende påstand:

- «1. A, født 00.00.1970, frifinnes for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 22 første ledd, jf. straffeloven § 15 (tiltalens post I).
2. A, født 00.00.1970, dømmes for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd jf. § 17 annet ledd, til fengsel i 28 – tjuåtte – dager, samt en bot på 121 000 – hundreogtjueentusen – kroner, subsidiært fengsel i 15 – femten – dager.
3. A, født 00.00.1970, fradømmes retten til å føre førerkortpliktig motorvogn for en periode på 2 – to – år og 1 – en – måned. Tapstiden anses utholdt i sin helhet ved foretatt beslag av førerkortet.»

### **Mitt syn på saken**

#### ***Lovreglene om straff for medvirkning til kjøring i påvirket tilstand***

- (18) Bestemmelsen om overlatelsesmedvirkning i vegtrafikkloven § 17 andre ledd har vært gjeldende siden ikrafttredelsen av loven i 1965. Den lyder slik:

«Eier av motorvogn eller den som på eierens vegne har rådighet over den, plikter å forvise seg om at den som han lar bruke motorvognen, fyller vilkårene for å føre den.»

(19) Plikten for eieren etter vegtrafikkloven § 17 andre ledd gjelder vilkårene for å føre motorvogn generelt og er ikke begrenset til å forvise seg om at føreren ikke er ruspåvirket. Straffansvaret ved overtredelse følger, på samme måte som for § 22 første ledd, av den generelle straffebestemmelsen i § 31 første ledd.

(20) Frem til straffeloven 2005 trådte i kraft i 2015 var det ingen generell medvirkningsbestemmelse i norsk rett. Medvirkning kunne bare straffes der det fulgte av den enkelte straffebestemmelsen. Den nye bestemmelsen i straffeloven § 15 endret dette og ble også gjort gjeldende for straffebestemmelser utenfor straffeloven selv, herunder bestemmelsene i vegtrafikkloven.

(21) Betydningen av en generell medvirkningsbestemmelse for saker om kjøring i påvirket tilstand, herunder forholdet til vegtrafikkloven § 17 andre ledd, ble drøftet i forarbeidene til straffeloven 2005. I NOU 1992: 23 side 77 uttalte Straffelovkommisjonen blant annet:

«Det er f.eks. ikke straffbart etter vegtrafikkloven å skjenke en person beruset, selv om man vet at vedkommende skal kjøre bil, fordi vegtrafikkloven § 31 ikke nevner medvirkning. Vegtrafikkloven § 17 annet ledd har derimot en særlig bestemmelse som pålegger eier av motorvogn eller den som på vegne av eieren har rådighet over vognen, plikt til å forvise seg om at den som får bruke vognen fyller vilkårene for bruken. Hvis eieren f.eks. låner bort bilen sin til en person uten å ha forvisset seg om at denne ikke er påvirket av alkohol, kan eieren straffes etter nevnte bestemmelse. Selv om kommisjonen foreslår en generell bestemmelse om medvirkning, kan det i tillegg være nødvendig med slike særlige bestemmelser for å kunne ramme visse former for medvirkning som en generell medvirkningsbestemmelse ikke omfatter. Det vil f.eks. være nødvendig å opprettholde vegtrafikkloven § 17 annet ledd, fordi den går videre enn den generelle bestemmelsen.»

(22) Det bygger altså på et bevisst lovgivervalg at vegtrafikkloven § 17 andre ledd er opprettholdt også etter vedtakelsen av straffeloven § 15. Dette er begrunnet med at bestemmelsen om overlatesmedvirkning rekker videre enn den generelle medvirkningsbestemmelsen. Når det kreves at eieren skal *forvise seg* om at den bilen overlates til, fyller vilkårene for å føre den, er dette et strengt krav. Det kan derfor foreligge brudd på bestemmelsen selv om eierens handlemåte ikke er slik at han eller hun naturlig kan anses å ha medvirket til kjøringen, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 198.

(23) Samtidig er det på rene at den generelle medvirkningsbestemmelsen kan ramme medvirkning til kjøring i påvirket tilstand i en rekke situasjoner som ikke vil være omfattet av den særlige regelen i vegtrafikkloven § 17 andre ledd. Som eksempel er det tilstrekkelig å vise til domfellelsen av de to øvrige passasjerene i denne saken.

### ***Utgangspunktene for det spørsmålet Høyesterett skal ta stilling til***

(24) Lagmannsretten beskriver i sin dom det hendelsesforløpet som retten har funnet bevist. Dette omfatter blant annet at A og de øvrige passasjerene kjente eller burde kjent til at B

var påvirket av alkohol. De sentrale elementene i de medvirkningshandlingene A og de to øvrige passasjerene ble domfelt for, er beskrevet slik:

«Lagmannsretten er overbevist om at hver av de tiltalte, gjennom å sette seg inn som passasjerer og være med på bilturen, og sett hen til den forutgående enigheten om å benytte bil for å komme seg hjem, tilskyndet eller i det minste styrket Bs forsett om å kjøre bil i påvirket tilstand. At det ikke lar seg klarlegge nærmere hva som ble sagt eller av hvem da avtalen om å kjøre hjem ble til, er ikke avgjørende. Lagmannsretten er overbevist om at alle tiltalte ga sin tilslutning til avtalen, og at de fulgte opp denne da de satte seg inn i bilen og ble med på kjøreturen mot sine hjem.»

- (25) For A kommer dette i tillegg til at han var eier av bilen og overlot den til B, selv om B var påvirket av alkohol. Både post I og II i tiltalen beskriver altså handlinger som utgjør medvirkning til Bs kjøring.
- (26) Spørsmålet for Høyesterett er, som allerede påpekt, om det er riktig å dømme A både for overlatelsesmedvirkning etter vegtrafikkloven § 17 andre ledd og for medvirkning til overtredelse av vegtrafikkloven § 22 første ledd om kjøring i påvirket tilstand. Rettslig er dette et spørsmål om anvendelse av reglene om sammenstøt av straffbare handlinger – konkurransreglene. I og med at man ved domfellelse i samsvar med tiltalen vil straffe As medvirkning etter to ulike straffebestemmelser, gjelder saken spørsmål om såkalt *idealkonkurrens*.

#### *Idealkonkurrens – de generelle utgangspunktene*

- (27) Straffelovgivningen bygger på at én handling etter omstendighetene kan medføre brudd på flere straffebestemmelser, og at det i så fall anses å foreligge flere lovbrudd, som alle utgjør grunnlag for straff. Dette er kommet til uttrykk i straffeloven § 79, som inngår i kapittel 14 om fellesregler for reaksjonsfastsettelsen. Bestemmelsens bokstav a regulerer blant annet tilfeller der en lovbrøyer ved *én handling* «har begått flere lovbrudd». I slike situasjoner kan det, innenfor grenser som bestemmelsen fastsetter, anvendes en strengere straff enn der én handling bare anses som ett lovbrudd.
- (28) Hva som skal til for at flere straffebud kan anvendes på én og samme handling, er i Rt-2003-1376 avsnitt 28 beskrevet slik:
- «Konkurrenslæren innebærer at når en straffbar handling omfattes av flere straffebud, anvendes bare ett straffebud dersom det fullt ut dekker samtlige sider av det straffbare forholdet. Flere straffebud anvendes bare når dette er nødvendig for å markere momenter ved den straffbare handling som ikke blir markert om man bare anvender ett straffebud.»
- (29) Det avgjørende er altså om anvendelse av flere straffebestemmelser er nødvendig for å markere en økt straffverdighet sammenlignet med overtredelse av én av bestemmelsene. Dersom man ikke får markert noe ytterligere ved å anvende begge bestemmelsene, anvendes bare den ene. I Rt-2000-40 uttrykkes dette slik at bestemmelser ikke skal anvendes i konkurrens dersom gjerningsinnholdet i den ene bestemmelsen «heilt ut vert dekt» ved anvendelsen av den andre.

*Vurderingen i dette tilfellet*

- (30) Selv om bestemmelsen om overlattelsesmedvirkning i vegtrafikkloven § 17 andre ledd rekker noe videre enn den alminnelige medvirkningsbestemmelsen, vil det normale være at den som kan dømmes etter § 17 andre ledd der føreren har vært ruspåvirket, også vil ha medvirket til kjøringen på en måte som dekkes av gjerningsbeskrivelsen i vegtrafikkloven § 22 første ledd, jf. straffeloven § 15. Overlattelsen av motorvognen vil vanligvis utgjøre både fysisk og psykisk medvirkning til kjøring i påvirket tilstand.
- (31) Det er likevel på det rene at straffebestemmelsene ikke kan anvendes i konkurrans dersom det faktum domfellelsen bygger på, er begrenset til overlattelsen. Alle sidene ved den straffbare handlingen vil da være dekket av domfellelse etter vegtrafikkloven § 17 andre ledd, og det er ikke grunnlag for å anvende den generelle medvirkningsbestemmelsen i tillegg.
- (32) Spørsmålet i denne saken er om dette stiller seg annerledes når medvirkningen også omfatter elementer utover det som gir grunnlag for domfellelse etter vegtrafikkloven § 17 andre ledd.
- (33) Jeg kan ikke se at det er tatt stilling til dette spørsmålet i forarbeidene til straffeloven 2005, heller ikke ved drøftelsen av forholdet mellom vegtrafikkloven § 17 andre ledd og den alminnelige medvirkningsbestemmelsen. Etter mitt syn er det mest naturlig å oppfatte forarbeidene slik at man bygde på at bestemmelsene ikke skulle anvendes sammen, men dette kommer ikke klart til uttrykk. Bedømmelsen av konkurransspørsmålet må derfor skje med utgangspunkt i de alminnelige prinsippene som kan utledes av rettspraksis.
- (34) Som det følger av det jeg har gjennomgått, er det ikke noen fullstendig «overlapp» mellom vegtrafikkloven § 17 andre ledd og bestemmelsen om kjøring i påvirket tilstand i vegtrafikkloven § 22 anvendt sammen med den generelle medvirkningsbestemmelsen i straffeloven § 15. Dette trekker i retning av at det er adgang til å anvende bestemmelsene i konkurrans i de tilfellene der handlingene dekker gjerningsinnholdet i begge straffebudene, og medvirkningen rekker videre enn det som rammes av gjerningsbeskrivelsen i vegtrafikkloven § 17 andre ledd. Ved dette vil man oppnå å straffe for flere sider ved den handlingen som er begått.
- (35) Jeg er likevel kommet til at det i denne saken og i de fleste andre tilfeller ikke vil være grunnlag for å anvende bestemmelsene i konkurrans.
- (36) Som påpekt vil det ved konkurransvurderingen være sentralt om man ved å anvende begge bestemmelsene får markert en økt straffverdighet ved siktedes handlemåte. For spørsmålet i denne saken er det etter mitt syn vesentlig at det er tale om to bestemmelser som rammer medvirkning til det samme primærlovbruddet – kjøring i påvirket tilstand. Formålet med bestemmelsene er det samme – å hindre slik kjøring og dermed å øke trafikksikkerheten.
- (37) Jeg ser det videre slik at anvendelsen av bestemmelsene i konkurrans sjelden vil tilføre noe i den samlede bedømmelsen av handlingene som grunnlag for straffutmålingen. Det følger av rettspraksis at straffen for overtredelse av vegtrafikkloven § 17 andre ledd normalt bør ta utgangspunkt i den straffen som ilegges føreren. Jeg viser her til Rt-1971-356 og Rt-2005-1044 avsnitt 13. Straffutmålingen skal dermed bygge på en helhetsvurdering hvor alvorligheten av primærlovbruddet står sentralt. Vurderingen er

følgelig ikke i første rekke knyttet til medvirkerens handlemåte. I den utstrekning denne tillegges vekt, vil det ved helhetsvurderingen også kunne tas hensyn til omstendigheter som ikke direkte er knyttet til selve overlatelsen av motorvognen, herunder omstendigheter som i tid ligger etter overlatelsen.

- (38) Ut fra dette er det vanskelig å se at den samlede bedømmelsen av medvirkerens handlemåte blir vesentlig annerledes ved å anvende den generelle medvirkningsbestemmelsen i konkurrans med vegtrafikkloven § 17 andre ledd. Det vil normalt ikke være behov for å anvende begge bestemmelsene for ytterligere å markere straffverdigheten av den handlingen som er begått. Da blir det heller ikke riktig å anvende bestemmelsene i konkurrans.
- (39) Jeg har redegjort for det faktum lagmannsretten har funnet bevist og bygd sin domfellelse på. Jeg kan ikke se at dette omfatter elementer som gir grunn til å anvende vegtrafikkloven § 22, jf. straffeloven § 15, i konkurrans med vegtrafikkloven § 17 andre ledd i dette tilfellet.

### ***Konklusjon og reaksjonsfastsettelsen***

- (40) Min konklusjon er etter dette at lagmannsrettens lovanvendelse er feil når vegtrafikkloven § 22 første ledd, jf. straffeloven § 15, er anvendt i konkurrans med vegtrafikkloven § 17 andre ledd. Når siktedes handlemåte gir grunnlag for domfellelse etter den spesielle bestemmelsen i § 17 andre ledd, er det denne som må anvendes. A må dermed frifinnes for overtredelse av vegtrafikkloven § 22 første ledd, jf. straffeloven § 15, jf. tiltalens post I.
- (41) Høyesterett skal fastsette straffen for det forholdet der domfellelsen blir stående, jf. straffeprosessloven § 348 andre ledd. Som påpekt skjerpet lagmannsretten fengselsstraffen med to dager sammenlignet med dommen i tingretten. Med det resultatet jeg er kommet til, bør straffen settes som bestemt av tingretten.
- (42) Også perioden for tap av føreretten bør settes ned. Det følger av tapsforskriften § 2-8 at det ved fastsettelsen skal tas hensyn til den perioden som er fastsatt for føreren av bilen og en konkret vurdering av medvirkerens skyld. Jeg er kommet til at tapstiden, i samsvar med aktors påstand, bør settes til to år og én måned.
- (43) As førerkort var beslaglagt i perioden 15. desember 2019 til 13. januar 2022. Det ble da tilbakelevert etter kjennelse i Hålogaland lagmannsrett. Beslagsperioden var tett opptil tapsperioden på to år og én måned som fastsettes nå. I samsvar med påtalemyndighetens påstand anses tapsperioden utholdt gjennom beslaget. I og med at A nå har hatt førerrett i mer enn seks måneder, skal det ikke avlegges ny førerprøve, jf. tapsforskriften § 8-3 femte ledd. Jeg finner det hensiktsmessig å utforme fullstendig ny domsslutning om tap av førerrett.
- (44) Forsvareren tok i skranken opp spørsmål knyttet til tap av førerrett for de to øvrige passasjerene. Høyesterett har ikke grunnlag for å gå inn på dette, jf. begrensningene i straffeprosessloven § 342 tredje ledd andre punktum.



(45) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. A, født 00.00.1970, frifinnes for tiltalens post I.
2. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres ellers den endring at fengselsstraffen settes til 28 – tjueåtte – dager.
3. A, født 00.00.1970, fradømmes retten til å føre førerkortpliktig motorvogn for en periode på 2 – to – år og 1 – én – måned. Tapstiden anses utholdt i sin helhet ved foretatt beslag av førerkortet.

(46) Dommer **Arntzen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(47) Dommer **Falkanger:** Likeså.

(48) Dommer **Bergsjø:** Likeså.

(49) Dommer **Indreberg:** Likeså.

(50) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. A, født 00.00.1970, frifinnes for tiltalens post I.
2. I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres ellers den endring at fengselsstraffen settes til 28 – tjueåtte – dager.
3. A, født 00.00.1970, fradømmes retten til å føre førerkortpliktig motorvogn for en periode på 2 – to – år og 1 – én – måned. Tapstiden anses utholdt i sin helhet ved foretatt beslag av førerkortet.